

Recomandările Internaționale privind Utilizarea Testelor. Descrierea unui document mult așteptat

Dragoș Iliescu

Când am început să traducem în română Recomandările ITC (*International Test Commission*, Comisia Internațională pentru Testare) era 2006. S-a întâmplat, ca multe alte lucruri bune pentru psihologia românească, la îndemnul profesorului nostru Horea Pitariu, iar traducerea a fost făcută împreună cu Anca Dobrea, de vreme ce ambii eram activi la acel moment, cu precădere în acest domeniu al testării psihologice. Nu am fi crezut niciodată că de la demararea unui proiect aparent atât de mic și până la finalizarea lui aveau să treacă mai mult de 4 ani. Pentru un document de doar 30 de pagini, 4 ani pare și este o perioadă lungă.

Sunt bucuros că reușim să publicăm acum, în 2011, Recomandările Internaționale privind Utilizarea Testelor (*International Guidelines for Test Use*). Inițial, eforturile APIO au fost îndreptate spre agrearea acestor Recomandări de către Colegiul Psihologilor. Acceptarea lor de către Colegiu, în paralel cu aderarea Colegiului la ITC, ar fi fost o premisă puternică pentru acceptarea și urmărirea lor în România, unde prea des psihologii se uită spre autoritatea instituită legal, mai degrabă decât la autoritatea științifică. Indiferent de acceptarea sau nu a Recomandărilor de către Colegiul Psihologilor, APIO are însă datoria să continue acest proiect, la fel ca și alte proiecte demarate, pentru a-și îndeplini misiunea față de membrii și față de toți specialiștii în psihologia muncii și organizațională, din România.

Recomandările Internaționale privind Utilizarea Testelor nu sunt un set de standarde. ITC nu are puterea și nici dorința de a impune acest document psihologilor din România sau din alte țări și nu are nici capacitatea de a sancționa încălcarea acestuia. Misiunea ITC nu este aceea de a stabili standarde – deși, adevărul este că Recomandările ITC sunt preluate și tratate drept standarde de multe asociații profesionale din multe state.

Scopul ITC este acela de a stabili un etalon față de care să poată fi comparate standardele existente la nivel local, în termeni de acoperire și aliniere cu practica internațională. De aceea, recomandările sunt baza pentru dezvoltarea unor documente aplicabile la nivel local (de exemplu standarde naționale, coduri de practică etc.); aceste documente naționale vor avea în acest fel cu siguranță o bună aliniere cu practicile internaționale.

Recomandări internaționale sunt necesare pentru că practicile existente în diverse state cu privire la teste și testare sunt foarte diverse și, dincolo de situațiile în care nu există o acoperire clară și recomandările sau standardele dintr-o țară ignoră lucruri care în altă țară sunt privite ca importante, există și situații în care practicile tipice pentru două țări sunt complet divergente. Este greu de stabilit, în astfel de situații, care anume practică este potrivită și care ar trebui urmată. Recomandările internaționale cuprind acele practici care se bazează pe principii unanim recunoscute și care sunt privite, în cvasi-unanimitate, ca fiind corecte și dezirabile. De aceea, în condiții de ambiguitate, aceste recomandări ar trebui să fie cele urmate.

Recomandările se referă la „test“ și „testare“, în sens foarte larg. Este desemnată ca atare orice procedură de evaluare psihologică sau educațională, indiferent dacă se referă la măsurarea unor comportamente normale sau, dimpotrivă, disfuncționale, indiferent de modalitatea specifică de administrare. Cu alte cuvinte, exemple de „teste“, în sensul acestui document, pot fi testele de abilități cognitive, chestionarele de personalitate, probele de muncă, testele de performanță psihomotorie, chestionarele de interese, dar și interviurile structurate, listele de adjective, testele educaționale (de limbă sau de cunoștințe) etc.

Recomandările sunt destinate unui public foarte diversificat. În primul rând, ele sunt gân-

dite pentru specialiștii în evaluare psihologică, aceasta fiind audiența primară. Aceștia au nevoie de astfel de repere aspiraționale. Într-un mediu profesional precum cel din România, un număr mare de specialiști bine intenționați și doritori de dezvoltare nu au știință despre practicile „corecte“ într-un anumit context sau referitor la o anumită procedură. Pentru aceștia, setul de recomandări este un reper educațional. Apoi, în contexte profesionale care nu se remarcă neapărat prin profesionalism, rabatul de la cele mai bune practici poate fi uneori justificat cu mare ușurință – un astfel de set de recomandări funcționează însă ca un etalon, ca un reper aspirațional, care spune la fiecare moment că „așa trebuie“ să funcționăm.

Există de bună seamă și o audiență secundară, deși cu nimic mai puțin importantă. Aceste recomandări sunt un fundament important în munca autorilor de teste psihologice, cercetătorilor care adaptează teste, a distribuitorilor de teste, a specialiștilor implicați și instituțiilor implicate în formarea utilizatorilor de teste.

Recomandările ITC nu sunt prescriptive. Ele nu stabilesc limite maxime sau limite minime în competența pe care o prescriu unui utilizator de test. Totuși, Recomandările stabilesc categoria ideală a „Utilizatorului competent“. Nicăieri nu este descris acest „Utilizator competent“ în mod explicit, dar în preambulul documentului se explică faptul că această competență pe care ne-o dorim cu toții de la utilizatorii de teste psihologice izvorăște dintr-un număr de cunoștințe și de deprinderi profesionale.

Un utilizator competent de teste are o seamă de cunoștințe profesionale, de ordin declarativ și instrumental.

– Prin cunoștințe declarative se înțeleg cunoștințe care privesc procedurile psihometrice fundamentale, cunoștințe cu privire la teste și măsurare, cunoștințe privind teoriile și modelele relevante în domeniul aptitudinilor, personalității și a altor constructe psihologice și cunoștințe ale testelor și editorilor de teste relevanți pentru aria de practică în care activează.

– Cunoștințele și deprinderile instrumentale se referă la cunoștințele și deprinderi relaționate cu proceduri și instrumente de evaluare specifice (inclusiv evaluare computerizată), cunoștințe specializate și deprinderi de practician aso-

ciate cu utilizarea testelor și cu extragerea de inferențe valide din scorurile testelor.

De asemenea, un utilizator competent de teste are un număr de deprinderi profesionale. Acestea pot fi grupate în patru categorii diferite:

– Deprinderi generale personale legate de sarcini specifice, care se leagă de pregătirea testării, administrarea testelor, raportarea rezultatelor, transmiterea de feedback către persoanele evaluate sau către alți clienți.

– Cunoștințe și deprinderi contextuale, care se leagă de decizia de a utiliza sau nu teste, de a le integra pe acestea cu alte metode de evaluare etc.

– Deprinderi de management al sarcinii, care discută gestionarea corectă și eficientă a sarcinii de testare, într-un context profesional, organizațional, social, cultural și politic specific.

– Deprinderi de management situațional, care includ interacțiunea cu problemele, întrebările sau sincopelile care pot să apară în procesul de testare, de la pregătire, până la feedback-ul final.

Un „utilizator competent“ ar putea fi așadar descris prin faptul că are cunoștințele și deprinderile enumerate mai sus, acestea fiind explicate mai pe larg în preambulul la Recomandările ITC. Totuși, Recomandările ITC nu descriu utilizatorul competent prin intermediul acestor cunoștințe și deprinderi, ci prin intermediul comportamentelor pe care le are. Un conglomerat de cunoștințe și deprinderi nu poate fi numit „competență“ dacă nu se manifestă într-un comportament direct, relaționat cu succesul într-o activitate profesională.

Acesta este motivul pentru care textul Recomandărilor propriu-zise cuprinde exclusiv referiri la comportamentele pe care un utilizator competent ar trebui să le aibă.

Recomandările sunt structurate în 2 mari capitole. Primul capitol se referă la „Asumarea responsabilității pentru utilizarea etică a testelor“, iar al doilea la „Urmarea bunelor practici în testare“.

Primul capitol conține 5 repere majore, fiecare având între 4 și 7 subpuncte. Cele 5 repere majore prezintă categorii care sunt clasice în discuțiile legate de etica din domeniul testării psihologice. Totuși, trebuie să recunoaștem, puține coduri etice fac referiri explicite, pe larg, la testarea psihologică. În multe coduri etice cele-

bre – și, celebru sau nu, codul etic emis de Colegiul Psihologilor nu este o excepție – referirile la testarea psihologică sunt reduse ca amploare. De aceea, reperatele stabilite în Recomandările ITC devin cu atât mai importante.

Cele 5 categorii principale, discutate sub egida eticii, descriu obligația utilizatorilor competenți de teste psihologice de a:

- acționa într-o manieră profesională și etică,
- se asigura că au competențele necesare pentru utilizarea testelor,
- își asuma responsabilitatea pentru utilizarea testelor,
- se asigura că materialele legate de testare sunt ținute în siguranță,
- se asigura că rezultatele testului sunt confidențiale.

Al doilea capitol este mai voluminos și se referă la bune practici în testare. Cele 9 repere majore la care se face referire în acest capitol sunt legate de procesul de testare. Comportamentele enumerate urmăresc procesul de testare, de la pregătirea lui (și analiza subsecventă a situației de evaluare), la administrare, scorare, interpretare, feedback și până la evaluarea finală a utilității și impactului avut de testarea psihologică.

În acest context, Recomandările ITC descriu obligația utilizatorilor competenți de teste psihologice, de a:

- evalua utilitatea potențială a testării, într-o situație de evaluare,
- alege teste adecvate din punct de vedere tehnic și potrivite pentru situație,
- lua în considerare aspectele legate de corectitudine în testare,
- realiza pregătirile necesare pentru ședința de testare,
- administra testul corect,
- scora și analiza corect rezultatele la test,
- interpreta rezultatele corect,
- comunica rezultatele clar și corect față de alte persoane relevante,
- reevalua adecvarea testului și a utilizării acestuia.

De o mare importanță și de o neașteptată utilitate sunt anexele documentului propus de ITC. Recomandările au trei anexe, desemnate drept A, B și C.

În Anexa A sunt cuprinse, într-un volum redus la doar două pagini, „Recomandări pentru o politică fermă privind testarea“. Acestea se adresează organizațiilor care utilizează testarea, precum organizații comerciale, instituții administrative ale statului, instituții educaționale (de exemplu școli), instituții din domeniul sănătății mentale (de exemplu spitale sau clinici), institute de certificare, asociații profesionale sau alte organizații care pun la dispoziția clienților lor teste psihologice. Anexa descrie, foarte pe scurt, care sunt punctele pe care trebuie să le urmeze o politică riguroasă și coerentă privind testarea psihologică și care sunt aspectele pe care o astfel de politică ar trebui să le acopere. Existența unei politici formale, stipulate cu claritate într-un document public, cu referire la felul în care se face testarea psihologică într-o organizație, este un exemplu de excelență în practică, cu care orice organizație ar putea să se mândrească.

În Anexa B avem într-un volum la fel de redus „Recomandări pentru dezvoltarea contractelor între părțile implicate în procesul de testare“ și se adresează utilizatorilor de teste. Această secțiune a documentului descrie cele mai importante obligații pe care un utilizator de test le are față de persoanele pe care le testează, dar și acele obligații pe care persoanele testate le au față de specialistul care utilizează testul. Sunt descrise obligațiile procedurale.

Contractele între utilizatorii testelor, persoanele testate și posibilele terțe părți (cum ar fi instituții, părinți, specialiști din domeniul sănătății etc.) sunt, de cele mai multe ori, implicite. În aceste condiții, un document scris care să clarifice așteptările, rolurile și responsabilitățile tuturor părților implicate în procesul de testare poate ajuta la evitarea neînțelegerilor și a conflictelor. Alteori, se încheie contracte formale, în care aceste detalii trebuie oricum stipulate. Însă, în ambele situații, descrierea formală și în scris a rolurilor părților implicate ar trebui să țină cont de tipicul prescris în această Anexă B a Recomandărilor ITC.

Anexa C cuprinde unele „Puncte care trebuie luate în considerare atunci când se pregătește testarea unor persoanelor cu dizabilități“. Detaliile din aceste pagini nu se referă doar la curtoazia cu totul specială pe care un specialist ar trebui să o arate persoanelor cu dizabilități

care sunt testare, ci se referă, mai ales, la obligația de a oferi acomodări rezonabile pentru a le asigura acestor persoane șanse egale în procesul de testare. Astfel de acomodări pot să implice modificări ale materialelor sau itemilor testului, sau abateri de la procedura standard de administrare sau scorare a testului. În mod evident, astfel de acomodări trebuie făcute cu cea mai mare atenție pentru a nu distorsiona în vreun fel rezultatele testului și pentru a păstra comparabilitatea cu rezultatele unor persoane care au trecut prin procedura standard de testare.

Am încredere că Recomandările Internaționale privind Utilizarea Testelor constituie un document care va imprima un alt suflu practicii testării psihologice din România. Sper ca măcar o parte din aceste reguli să se imprime și în do-

meniul testării educaționale, care este aproape complet neglijată în România și care, de cele mai multe ori, se desfășoară la limita sau chiar dincolo de limita eticii și ținutei profesionale.

Mai mult decât orice, este de dorit ca fiecare dintre facultățile de psihologie din România să integreze Recomandările în programele disciplinelor de resort din planurile lor de învățământ, iar instituțiile de certificare, cum este de exemplu Colegiul Psihologilor, să privească acest document ca pe o bază de pe care pot construi.

Nu în ultimul rând, sper ca fiecare utilizator de test să cunoască și să prețuiască acest document și să îl considere ca fiind primul pas spre oferirea unor servicii de mai bună calitate clienților lor și societății, în general.